

24.5.2024

EOAK/928/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Päivi Lahtinen

SATEENKAARILIPPU ENNAKKOÄÄNESTYSPAIKALLA

KANTELU

Kantelija arvosteli kantelussaan Helsingin kaupungin keskusvaalilautakuntaa, joka oli kantelijan mielestä toiminut vaalilain 56 §:n 1 momentin vastaisesti, kun ei ole puuttunut Pihlajamäen nuorisotalon sisäpuolella ennakkoäänestyspaikalla esillä olleeseen sateenkaarilippuun. Kantelija katsoi, että sateenkaarilipun voidaan ajatella olleen kehoitus äänestää tiettyä tai tiettyjä presidentinvaaliehtokkaita.

Kantelija kertoi tiedustelleensa sähköpostilla oikeusministeriöstä, onko ministeriö antanut ohjeita vaalihuoneiston sisustamisesta ja saaneensa sieltä 5.2.2024 vastauksen, jossa kerrottiin, ettei vaaliohjeissa oteta asiaan suoraan kantaa, mutta asiasta säädetään vaalilain 56 §:n 1 momentissa. Tämän jälkeen kantelija kertoi Pihlajamäen nuorisotalon ennakkoäänestyspaikassa läsnäolueille vaalitoimitsijoille, että hänen mielestään ennakkoäänestystilassa esillä ollut sateenkaarilippu oli vaalilain vastainen. Vaalitoimitsijat kertoivat tällöin, että asiaa oli jo käsitelty ja keskusvaalilautakunta sekä kaupunki olivat tulkinneet niin, että sateenkaarilippu voi olla seinällä.

Kantelija kertoo ottaneensa tämän jälkeen yhteyttä vaalitoimitsijan ohjeen mukaisesti Helsingin keskusvaalilautakuntaan ja ilmoittaneensa havainnostaan.

Kantelija kävi Pihlajamäen nuorisotalossa uudelleen seuraavana päivänä 6.2.2024 iltapäivällä ja sateenkaarilippu oli edelleen paikallaan. Kantelija pyysi vaalitoimitsijoita uudelleen poistamaan sateenkaarilipun, mutta vaalitoimitsijat eivät poistaneet sitä vaan ohjasivat uudelleen ottamaan yhteyttä keskusvaalilautakuntaan.

Kantelija kertoo kirjoittaneensa keskusvaalilautakunnalle uudelleen 8.2.2024 ja saaneensa samana päivänä vastauksen, jossa kerrottiin, että ennakkoäänestys ei muuta nuorisotalon toimintaa, vaan se jatkuu normaalisti. Kantelijalle kerrottiin, että Helsingin nuorisopalveluissa yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on sisäänrakennettu osaksi kaikkea toimintaa ja tilassa oleva lippu liittyy tähän. Lisäksi keskusvaalilautakunta pahoitteli vastauksessaan kantelijalle aiheutunutta mielipahaa.

Kantelija katsoo, että sateenkaarilippu ja sen esilläolo äänestyspaikalla vaikuttaa suomalaisiin äänestäjiin hyvin eri tavalla, koska siihen liittyvä ideologia on osalle suomalaisista hyvinkin läheinen ja kannatettava, mutta toiset pitävät siihen sisältyvää ideologiaa hyvinkin vieraana ja vastustettavana. Kantelijan mukaan minkä tahansa "lipun" esilläpito vaikuttaa äänestäjään, olipa sen esilläolo yritystä vaikuttaa tai ei ja hän katsoo, että sateenkaarilipun pitäminen esillä äänestyspaikalla oli lainvastaista, koska vaalilain 56 §:n 1 momentin perusteella ennakkoäänestyspaikassa tai sen välittömässä läheisyydessä ei saa julkipanna painettuja kehotuksia eikä muutoinkaan vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen.

RATKAISU

Sovellettavia oikeusohjeita

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusasiamies valvoo viranomaisten toiminnan laillisuutta pääasiassa tutkimalla hänelle tulevia kanteluita.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Oikeusasiamiehellä on siten harkintavaltaa sen suhteen, mihin toimenpiteisiin kantelu antaa aihetta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan Korkeat sopimuspuolet sitoutuvat järjestämään kohtuullisin väliajoin vapaat ja salaiset vaalit olosuhteissa, jotka takaavat kansalaisten vapaan mielipiteen ilmaisun lainsäädäntöelintä valittaessa.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 14 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Vaalikelpoisuudesta valtiollisissa vaaleissa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tässä perustuslaissa. Pykälän 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Vaalilain 9 §:n 1 momentin mukaan ennakkoäänestyspaikkoja ovat: 1) ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi; 2) valtioneuvoston asetuksella säädettävät Suomen edustustot ja niiden toimipaikat sekä valtioneuvoston asetuksella säädettävät aluevaalien ja kuntavaalien yleiset ennakkoäänestyspaikat Ahvenanmaan maakunnassa; 3) sairaalat, ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut, kunnanhallituksen päätöksellä määrätyt, sosiaalihuollon toimintayksiköt, rangaistuslaitokset sekä Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnat ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavat yksiköt (laitos); 4) suomalaiset laivat, jotka ovat ulkomailla, kun ennakkoäänestys toimitetaan.

Vaalilain 48 a §:n 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä kotimaan yleisiksi ennakkoäänestyspaikoiksi määrätyissä paikoissa on ennakkoäänestystä varten asianmukainen **ennakkoäänestystila** ja tarvittava kalusto.

Vaalilain 56 §:n mukaan ennakkoäänestyspaikassa tai sen välittömässä läheisyydessä ei saa äänestysaikana pitää puheita, julkipanna tai jakaa painettuja tai kirjoitettuja kehoituksia eikä muutoinkaan vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen.

Vaalilain esitöissä (HE 1/2002 vp) todetaan muun ohella seuraavaa.

Hallituksen esityksen yleisperusteluissa todetaan, että siinä ehdotetaan, että sekä ennakkoäänestyspaikoista että vaalipäivän äänestyspaikoista kunnassa määräisi kunta itse. Vaalipäivän äänestyspaikkojen osalta esitys ei toisi muutosta nykyiseen sääntelyyn, mutta yleisten ennakkoäänestyspaikkojen osalta päätösvalta siirtyisi valtioneuvostolta kunnille. Kunnalla voidaan katsoa olevan parhaat edellytykset arvioida, kuinka monta yleistä ennakkoäänestyspaikkaa ja vaalipäivän äänestyspaikkaa kunnassa tulisi olla ja missä päin kuntaa niiden tulisi sijaita. Kussakin kunnassa tulisi kuitenkin olla vähintään yksi yleinen ennakkoäänestyspaikka, jollei erityisestä syystä muuta johdu, ja kunnan jokaisella äänestysalueella yksi vaalipäivän äänestyspaikka. Päätökset äänestyspaikoista tekisi kunnanhallitus. Niistä ei enää säädettäisi valtioneuvoston asetuksella. Äänestysalueista kunnassa määräisi edelleen valtuusto.

Kunta voisi määrätä yleiseksi ennakkoäänestyspaikaksi pääasiassa omia virastojaan ja laitoksiaan. Soveltuvia ennakkoäänestyspaikkoja olisivat esimerkiksi kunnantalo, kirjastot, koulut ja palvelukeskukset. Kunta voisi myös hankkia ennakkoäänestyksessä tarvittavat tilat tai henkilöstön taikka molemmat joko kokonaan tai osaksi joltakin muulta kunnassa toimivalta luotettavalta organisaatiolta. Tällaisina tahoina tulisivat kysymykseen lähinnä vain kunnassa olevat valtion virastot tai suurten julkisoikeudellisten laitosten, kuten Kansaneläkelaitoksen toimipaikat taikka Suomen Posti Oyj:n postikonttorit ja Ahvenanmaan postin toimipaikat. Yleisessä ennakkoäänestyspaikassa ja vaalipäivän äänestyspaikassa tulisi olla riittävästi tilaa äänestystoimituksen suorittamista varten. Paikkaa valittaessa tulisi myös pyrkiä varmistamaan, että paikka on aatteellisten ja taloudellisten kytkentöjen kannalta mahdollisimman puolueeton. Tämä tarkoittaisi käytännössä, että esimerkiksi kunnassa toimivat liikeyritykset tai uskonnolliset tilat eivät voisi tulla kysymykseen ennakkoäänestyspaikkoina. Ainoat poikkeukset tästä voisivat olla Suomen Posti Oyj ja Ahvenanmaan posti, mitä puoltaisi niiden perinteinen asema ennakkoäänestyksen järjestäjänä. Niin sanotut asiamiespostit eivät kuitenkaan voisi tulla kysymykseen, koska ne toimivat useimmiten edellä tarkoitettujen liikeyritysten yhteydessä. Jos kunta järjestäisi ennakkoäänestyksen muualla kuin omissa tiloissaan, se vastaisi myös siitä aiheutuvista kustannuksista.

Vaalilain 56 §:n säännökset järjestyksestä ennakkoäänestyspaikassa vastaavat paljolti vaalilain 72 §:n säännöksiä järjestyksestä äänestysalueen äänestyspaikalla. Oikeusministeriön vaaliohjeessa 2 (vaalilautakunnan tehtävät) todetaan vaalimainonnan kiellosta seuraavasti.

Vaalilautakunnan on valvottava, ettei äänestyspaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä pidetä puheita eikä julkipanna tai jaeta painettuja tai kirjoitettuja kehotuksia. Vaalilautakunnan on myös huolehdittava, ettei äänestyspaikalla millään tavoin vaikuteta tai yritetä vaikuttaa äänestäjien vaalivapauteen. Mikäli lain säännöksiä tässä suhteessa rikotaan tai yritetään rikkoa, on häiritsijä heti poistettava äänestyspaikalta, tarvittaessa poliisin avustuksella.

Oikeusministeriön vaaliohjeessa 4 (ennakkoäänestys) mukaan vaalitoimitsijan on tarkistettava jokaisena ennakkoäänestyspäivänä ennen äänestyksen alkua muun muassa, että äänestyspaikalla ei ole sellaisia lähetyksiä, mainoksia tai muuta sellaista materiaalia, jota ei saa ennakkoäänestyspaikalla jakaa ja jota ei saa olla esillä.

Oikeusministeriön vaaliohjeissa ei ole annettu tarkempia ohjeita siitä, mitä tällaisilla kehotuksilla tai vaalivapauteen liittyvällä materiaalilla tarkoitetaan.

Myöskään oikeuskirjallisuudessa ei ole otettu tähän kantaan. Oikeuskirjallisuudessa (Jääskeläinen: Vaali- ja puoluelainsäädäntö, 2022, s. 275) järjestyksestä äänestyspaikalla todetaan muun muassa seuraavasti.

”Joka tapauksessa vaalitoimitsijan ja vaalitoimikunnan vastuulla on, että järjestys ennakkoäänestyspaikassa säilyy moitteettomana ja vaalitoimitus sujuu häiriöttä, ettei paikalla ole asiattomia ja että äänioikeuttaan jo käyttäneet poistuvat äänestyspaikasta.

Saapuvilla olevien on noudatettava niitä määräyksiä, joita mainitut viranomaiset harkitsevat tarpeelliseksi antaa järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi. Jos määräyksiä rikotaan tai yritetään rikkoa, häiritsijä on tarvittaessa ulkopuoliseen apuun turvautuen poistettava ennakkoäänestyspaikasta.”

Tuomioistuinratkaisu- ja laillisuusvalvontakäytäntöä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) suuren jaoston tuomiossa 18.3.2011 *Lautsi and others* arvioitiin luokkahuoneisiin asetettua krusifiksia Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklaa täsmentävän 1. lisäpöytäkirjan 2 artiklan kannalta. Artiklan toisen lauseen mukaan ”Hoitaessaan kasvatuksen ja opetuksen alalla omaksumiaan tehtäviä valtion tulee kunnioittaa vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen heidän omien uskonnollisten ja aatteellisten vakaumustensa mukainen kasvatusta ja opetus.” Tuomiosta finlexissä julkaistussa oikeustapausselosteessa todettiin muun ohella seuraava.

Valittajina olivat äiti ja hänen vuosina 1988 ja 1990 syntyneet kaksi poikaansa. Pojat kävivät lukuvuonna 2001–2002 koulua valtion oppilaitoksessa. Luokkahuoneisiin oli pantu ristiinnaulitun kuva, mitä valittajaäiti piti lapsilleen opetettavaksi tarkoittamansa maallisuuden periaatteen vastaisena. Hän vaati kuvien poistamista mutta koulun johtokunta päätti jättää ne paikoilleen. Hallinto-oikeus oli vuonna 2005 hylännyt äidin valituksen. Päätöstä perusteltiin sillä, että krusifiksi oli Italian historian ja kulttuurin symboli ja osoitti siten italialaista identiteettiä sekä tasa-arvon, vapauden, suvaitsevuuden ja maallisuuden periaatteita. Ylin hallintotuomioistuimien hylkäsi vuonna 2006 valittajan sille tekemään valituksen katsottuaan, että ristiä oli pidettävää yhtenä perustuslain suojaamana elämänarvona.

EIT katsoi, että 1 lisäpöytäkirjan 2 artikla ei estänyt valtioita sisällyttämästä opetukseen välittömästi tai välillisesti uskonnollisia tai filosofisia oppeja.

Vanhemmilla ei edes ollut oikeutta vastustaa niiden sisällyttämistä opetusohjelmiin. Toisaalta valtion oli varmistettava, että opetusta annettiin objektiivisella, kriittisellä ja pluralistisella tavalla ja että oppilaat kykenivät kehittämään kriittisen suhtautumistavan uskontoon käännähtämisestä vapaassa ilmapiirissä. Valtioilla ei saanut olla juurrutustarkoituksia, jotka saattaisivat loukata vanhempien uskonnollisia tai filosofisia vakaumuksia. Näitä vakaumuksia oli suojattava myös opetusohjelmien ulkopuolella ja siten myös kouluympäristöön liittyvissä yhteyksissä, jos sen järjestely kuului kotimaisen lain mukaan viranomaisille. Krusifiksien esilläoloa luokkahuoneiden seinillä oli tarkasteltava juuri tältä kannalta. Krusifiksi oli uskonnollinen symboli. EIT:lle ei kuitenkaan ollut esitetty mitään näyttöä siitä, että uskonnollisten symbolien näytteillä pitäminen saattoi vaikuttaa oppilaisiin heidän muodostaessaan omia käsityksiään uskonnosta. Krusifiksien näytteillä pitäminen jäi periaatteessa valtion harkintamarginaaliin eikä sitä rajoittanut eurooppalainen konsensus, koska sellaista ei ollut olemassa. Tosin krusifiksi viittasi kristillisyyteen ja antoi vastaajavaltion valtauskonnolle näkyvän aseman kouluympäristössä. Kysymys ei kuitenkaan ollut kristillisten käsitysten juurruttamisesta. Krusifiksi oli tuolta kannalta lähinnä vain passiivinen symboli. Sen näkyvillä pitämiseen ei liittynyt pakollista kristillisyyden opetusta.

EIT katsoi, ettei 1 lisäpöytäkirjan 2 artiklaa ollut rikottu valittajaäidin kohdalta eikä erillisiä kysymyksiä tullut esille EIS 9 artiklan kannalta. Samaan tulokseen samoin perusteluin EIT päätyi myös hänen lastensa kohdalta.

Oikeusasiamies Lauri Lehtimajan päätöksessä 3.3.1999 (dnro 2009/4/96) otettiin kantaa Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnan menettelyyn äänestyspaikkojen valinnassa. Oikeusasiamiehen ratkaisussa todettiin muun ohella seuraava.

"Kaupungin kaikkiaan 152 äänestyspaikasta 12 oli seurakuntien omistuksessa olevaa huoneistoa. Kirkkohuoneita sekä kirkollisina pidettäviä tiloja ei yleensä käytetty äänestyspaikkoina. Seurakuntien omistuksessa olevista huoneistoista käytettiin äänestyspaikkoina lähinnä voimistelusaleja, seurakuntakoteja ja kerhotiloja. Tiloihin oli omat sisäänkäynnit. Ainoastaan äänestysalueella 49 D olevassa Jollaksen kappelissa oli äänestyspaikka osittain kirkkosalin puolella. Tämä johtui käytettävän tilan pienuudesta.

Oikeusasiamies katsoi, toisin kuin oikeusministeriö, että äänestyspaikkana käytettävän huoneiston "sopivuutta" harkittaessa tulisi yhtenä näkökohtana ottaa tänä päivänä huomioon myös huoneiston aatteellinen luonne ja käyttötarkoitus. Uskonnon harjoittamiseen tarkoitetuissa tiloissa oli yleensä uskontoon liittyviä tunnusmerkkejä, joita tähän uskontoon kuulumaton, kuten nyt kysymyksessä oleva kantelija, saattaa perustellusti pitää häiritsevinä. Ei liene myöskään kirkon itsensä kannalta ongelmatonta, että uskonnon harjoittamiseen tarkoitettuja tiloja käytettiin muihin kuin hengellisiin tarkoituksiin. Kirkkojärjestyksen 14 luvun 2 §:ssä säädetäänkin, että kun kirkko oli vihitty, sitä on lupa käyttää vain "sen pyhyyteen soveltuviin tarkoituksiin."

Myös kansalaisten yleisen yhdenvertaisuuden ja julkisen vallan puolueettomuuden näkökulmasta pitäisi oikeusasiamiehen mielestä olla pyrkimyksenä, että vaalihuoneistot ovat aatteellisilta kytkennöiltään mahdollisimman neutraaleja. Oli tärkeätä, että kaikkia yhteiskunnallisia tai uskonnollisia aatesuuntia edustaville äänioikeutetuille oli yhtä helppoa saapua äänestyspaikalle. Hallitusmuodon 11 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Kun seurakuntien omistamia tiloja käytetään äänestyspaikkoina, oli oikeusasiamiehen mielestä entistä enemmän kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaisesta tilasta oli kulloinkin kysymys, eli oliko huoneisto mahdollisesti varustettu, koristettu tai peräti vihitty uskonnon harjoittamista varten, ts. miten keskeisesti uskonnollinen elementti oli huoneistossa esillä ja miten voimakkaasti se välittyi ulkopuoliselle. Uskonnon harjoittamiseen nimenomaan tarkoitettujen tilojen, kuten esimerkiksi kirkkosalin käyttäminen vaaleissa äänestyspaikkana ei hänen mielestään ollut asianmukaista.

Oikeusasiamiehen mukaan Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnan menettelyä vuoden 1996 kunnallisvaaleissa voitiin arvostella siinä, että Jollaksen kappelissa äänestyspaikka ulottui osittain kirkkosalin puolelle. Oikeusasiamies saattoi nämä käsityksensä keskusvaalilautakunnan tietoon.”

Olen aiemmassa päätöksessäni 30.12.2013 (dnro 4607/4/12) arvioinut Lappeenrannan kaupunginhallituksen menettelyä valita vuoden 2012 kuntavaalien vaalipäivän 32 äänestyspaikasta kaksi äänestyspaikkaa seurakunnan tiloista. Arvioin kyseisessä ratkaisussa kaupungin menettelyä kaupungin selvityksen, sovellettavien perustuslain ja vaalilain oikeusohjeiden perusteella sekä ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisujen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomion nojalla. Ratkaisu on julkaistu kokonaisuudessaan oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi. Totesin oikeudellisena arvioni ja johtopäätöksenä muun ohella seuraavaa.

”Kantelijan näkemyksen mukaan jo se seikka, että äänestäjille postitetuissa äänestyskorteissa mahdollisesti mainitaan varsinaisen äänestyspäivän äänestyspaikan nimessä seurakunnan tila, oli omiaan loukkaamaan joidenkin henkilöiden vakaumusta. Lisäksi kantelussa arveltiin, että tilan valinnalla oli tarkoitus vaikuttaa äänestäjien äänestyskäyttämiseen ja epäiltiin, että kummassakin seurakunnan tilassa oli näkyvillä luterilaiseen uskontoon kuuluvia kuvia ja tunnuksia.

Perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Suomen vaalilainsäädännön keskeisiin periaatteisiin kuuluu vaalien luotettavuus eli äänestäjän oma vapaa tahdonmuodostus, jota turvataan muun ohella äänioikeuden henkilökohtaisella luonteella ja vaalisalaisuudella.

Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että äänioikeutettujen äänestysmahdollisuudet vaaleissa ovat riittävät sekä ennakkoäänestyksessä että vaalipäivänä. Äänestyspaikkoja valittaessa kunnan tulee ministeriön ohjeistuksen ja oikeusasiamiehen ratkaisukäytännön perusteella huolehtia siitä, että äänestäminen voi tapahtua luotettavasti ja sujuvasti, esteettömissä ja helposti saavutettavissa tiloissa, jotka ovat puolueettomia ja ulkonaisista vaikuttimista riippumattomia.

Vaalilain esitöissä (HE 1/2002 vp) korostettiin sitä, että ennakkoäänestyspaikkojen tulee olla aatteellisilta ja taloudellista kytkennöiltään mahdollisimman riippumattomia. Esitöissä todettiin, että kunnissa toimivat liikeyritykset ja uskonnolliset tilat eivät voisi tulla kysymykseen ennakkoäänestyspaikkoina. Myöskään asiamiespostit eivät esitöiden mukaan olleet sopivia, koska ne toimivat liikeyritysten yhteydessä. Sittenkin kuitenkin oikeusministeriön ohjeissa on korostettu sitä, että ennakkoäänestyspaikat tulisi sijoittaa paikkoihin, joissa äänestäjät muutoinkin liikkuvat. Tällaisina tiloina pidetään ohjeissa liike- ja kauppakeskusten aulatiloja. Oikeusministeriön ohjeiden mukaan ennakkoäänestyksen hyviä käytäntöjä tulisi soveltuvin osin noudattaa myös valittaessa vaalipäivän äänestyspaikkoja.

Vaalipäivän äänestyspaikkojen valinnassa voidaan antaa merkitystä sille, että jokaisella on mahdollisuus äänestää myös ennakkoon. Mielestäni tämä ei kuitenkaan poista aatteellisiin tai uskonnollisiin äänestystiloihin liittyviä ongelmia. Toimitettavissa vaaleissa jokaisella äänestäjällä tulee niin halutessaan olla mahdollisuus harkita äänestysratkaisuaan aina vaalipäivään saakka. Monet äänestäjät saattavat kokea vaalipäivänä äänestämisen erityisen merkityksellisenä. Demokratian asianmukainen toteutuminen edellyttää, että myös nämä äänestäjät voivat vaalipäivänä käyttää äänioikeuttaan mahdollisimman puolueettomassa tilassa.

Mielestäni merkittävää painoarvoa ei tulisi antaa sille seikalle, mikä taho omistaa äänestystilan. Pidän merkittävämpänä perustetta tilan sopivuutta arvioitaessa sen käyttötarkoitusta ja varustelua. Vaalilain esitöissä vuodelta 2002 nimenomaisesti painotettiin sitä, ettei äänestyspaikaksi sovi liikeyritysten tilat. Kuitenkin yhä enenevässä määrin ennakkoäänestyspaikoiksi on valittu liike- ja kauppakeskuksia, joita myös oikeusministeriö ohjeistuksessaan suosittelee ennakkoäänestyspaikoiksi, koska niissä äänestäjät jo muutoinkin liikkuvat. Nähdäkseni äänestystilojen saavutettavuus onkin korostunut, koska se on tärkeä osatekijä hyvän äänestysaktiivisuuden saavuttamiselle.

Vaalilain mukaan äänioikeutetuille lähetettävissä ilmoituskorteissa tulee ilmetä muun ohella äänestyspaikka vaalipäivänä ja sen osoite. Mikäli ilmoituskortissa mainittaisiin kantelijan olettamalla tavalla sana seurakunta, en pitäisi sitä perusoikeusjärjestelmän kannalta merkittävänä seikkana. Nähdäkseni tällainen maininta jää siinä määrin uskonnon ja omantunnonvapauden suojan reuna-alueelle tai kokonaan sen ulkopuolelle, ettei sitä ainakaan silloin, kun äänestystilan käytölle on olemassa muita perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä syitä, kuten esimerkiksi esteettömyys ja saavutettavuus, voida pitää negatiivisen uskonnonvapauden suojan vastaisena.

Saamani selvityksen mukaan näitä kahta seurakunnan tilaa käytetään tavanomaisina tiloina, liikuntatilana ja kerhotilana. Niissä ei ole näkyviä uskonnollisia symboleita. Mikäli tällaisia olisikin, ihmisoikeustuomioistuimen tulkinnan mukaan pelkkien passiivisten symbolien näkyvillä pitämiseen ei liity kristillisten käsitysten juurruttamistarkoitusta, minkä vuoksi ne eivät loukkaa uskonnollista tai aatteellista vakaumusta.

Näillä perusteilla päädyn siihen, että Lappeenrannan kaupunginhallitus päättäessään valita kaksi seurakunnan tilaa, liikuntatilan ja kerhotilan, vaalipäivän äänestystiloiksi ottaen huomioon tilojen käyttötarkoitus ja varustelu sekä esitetyt perusteet niiden esteettömyydelle ja saavutettavuudelle, ei ole menetellyt sovellettavien oikeusohjeiden tai edellä viitattujen kannanottojen vastaisesti”.

Arviointi

Sateenkaarilippu on monivärinen lippu, jota yleisesti käytetään kuvaamaan moniarvoisuutta ja edistämään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Sateenkaarilippuja on ainakin kahdenlaisia, perinteinen, jossa tässä kantelussa on kysymys, ja progressiivinen myös intersukupuolisten ja transihmisten oikeuksiin viittaava lippu.

Kantelun mukaan Helsingin keskusvaalilautakunta oli harkittuaan asiaa todennut, että sen näkemyksen mukaan sateenkaarilippu ei ole sellainen, jolla vaikutettaisiin tai yritettäisiin vaikuttaa vaalilain vastaisesti äänestäjien vaalivapauteen. Helsingin keskusvaalilautakunta on kertonut kantelijalle antamassaan vastauksessa että, sateenkaarilippu liittyy nuorisotalolla yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.

Totean aluksi, että perustuslaissa turvataan yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja syrjinnän kielto sekä vaali- ja osallistumisoikeudet. Julkisen vallan velvollisuus on edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Kuten olen aiemmassa ratkaisussani todennut, pelkkä aatteellisten symbolien näkyvillä pitäminen ei loukkaa aatteellista vakaumusta. Vaikka sateenkaarilippuun liittyykin arvoja, joihin puolestaan saattaa liittyä yhteiskunnallisia jännitteitä, ei käsitykseni mukaan ole mahdollista tehdä päätelmiä siitä, miten lipun esillä olo äänestystilassa mahdollisesti on vaikuttanut äänestyskäyttäytymiseen. Tiedossani ei ole, että tätä symbolia olisi myöskään käytetty kenenkään vaaleissa ehdokkaana olleen henkilön vaalikampanjoinnissa. Pelkkä passiivisen symbolin esillä olo ei siten käsitykseni mukaan loukannut äänestäjän vapaata tahdonmuodostusta. Katson, että lipun esillä olo äänestystilassa ei ole vaikuttanut vaalivapauteen lainvastaisesti.

Pidän kuitenkin äänestystilan sopivuutta arvioitaessa merkittävänä sen käyttötarkoitusta ja varustelua. Demokratian asianmukainen toteutuminen ja äänestysaktiivisuuden turvaaminen edellyttää saavutettavuuden ja esteettömyyden lisäksi sitä, että tila olisi mahdollisimman neutraali sekä aatteellisista ja kaupallisista kytkennöistä riippumaton.

Ottaen huomioon aiemman ratkaisuni sekä edellä selostetut oikeusohjeet ja tuomioistuin- ja laillisuusvalvontakäytäntö, katson, että Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunta ei ole ylittänyt sille kuuluvaa harkintavaltaansa asiassa. Kantelu ei tämän vuoksi johtanut enempään.

TOIMENPITEET

Lähetän tämän vastauksen tiedoksi Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnalle.